

Հովհաննես Թուխանյան

Ալեք

I

Ի՛նչ փարթամ է Արմենիան,
Ի՛նչ սիրուն է, աննման.
Լեռներ չքնաղ, հովասուն
Կատարներով պսպղուն.
Ծեր ծնակներ ծառախիտ,
Ջրեր անուշ ու վճիտ.
Դաշտեր բերրի, արգավանդ.
Եվ լիություն երկավանդ.
Երկինքը ջինջ, բաց կապույտ,

Ամպերն ազատ և անփույթ,
Թեթև, անհետ, իբրև անուրջ,
Պտտվում են նրա շուրջ.
Չնաշխարհիկ այն երկրին
Մարդիկ դրախտ կոչեցին:
Ոչ դրախտ է, ոչ եղեն,
Բայց Աստուծո, բախտի դեն,
Չէ տրտնջում տեղացին,
Այլ յուր ամոթն երեսին,
Հարևանի հետ միշտ հաշտ

Ունենում է սար ու դաշտ:
Նա առողջ է և գվարթ,
Գեները կարմիր, ինչպես վարդ,
Բայց թե ուժը յուր բազկի
Չէ գործ դնում չար ճամփի.
Իրան դառը քրտինքով
Աշխատում է անվրդով:
Հենց եզերքն հորիզոնի
Վաղորդյան շառագունի,
Գոհանում է Արարչից—

Մաճկալը բռնած մաճից,
Երեսին խաչ է հանում,
Գնում իրան վարն անում,
Հովիվն էլ դեպ արոտը
Քշում տանում է հոտը.
Եվ խաղաղ էր նրա կյանքը,
Կարծես, աստծո օրհնանքը
Նրա վերա իջել էր:
Անդորրությանբ աճել էր
Այս ժողովուրդը բարի.

Մակայն ահա, այս տարի
Հայտնվեցավ թուրք Ալին,—
Մի պատուհա՛ս երկնային:

II

Ալին ծեծեց . . . Ալին տարավ . . .
Ալին այսօր թալան արավ.
Ալին երեկ մարդ սպանեց.

Ալին սարիցն ապրանք քշեց.
Կրակ տվեց սրա դեզը,
Խլեց նրա մի լուծ եզը.
Ալին հանդում քաղվոր ճանկեց,

Մի նորահարս առևանգեց.
Ալին ծեծեց . . . Ալին տարավ . . .
Ալին խլեց . . . Ալին կերավ . . .

III

«Ո՞վ է Ալին, այդ լիրբ թուրքը,
Հարցրեց մի օր քաջ Ալեքը.
Ի՞նչ է շինում մեր սարում նա,
Որ սպանի կամ գողանա»,—
Եվ սնաչից կախ արած
Հրացանն առավ ու գնաց:

IV

«Ալե՛ք, Ալե՛ք, ու՞ր ես գնում,
Վա՛յ ին գլխին, ի՞նչ ես անում.
Այն գազանից հեռու կացիր,
Արի՛, որդի՛, արի, դարձի՛ր,
Գեթ խնայիր քո խեղճ նանին.
Քեզ կըսպանի այն հարամին:
Հարևաննե՛ր, ինձ օգնություն

Եկե՛ք, հասե՛ք, աստժու սիրուն.
Եկե՛ք, հասե՛ք, որդուս կալեք.
Փախա՛վ, գնա՛ց, Ալե՛ք, Ալե՛ք . . . »:
Խեղճ պառավը դողդողալով,

Յուր ծնկանն ու գլխին տալով,
Նայեց, մինչև Ալեքն անցավ
Գինացի սարն, անհայտացավ:

V

Բայց տեսե՞լ ես այն լեռները,
Որոնց հպարտ կատարները,
Թանձր մեզով փաթաթված,
Ճերմակ ձյունով են միշտ պատած.
Գագաթներիցն այն ձյունապատ,
Պսպրդալով, ինչպես արծաթ,
Աղբյուրներիցը գոյացած

Վտակներըն իջնում են ցած
Եվ ոռոգում են լիսոստ
Հովիտները դալարագարդ:
Երկնահամբույր այն լեռանց
Օդը բուրմունք է ծաղկանց.
Հովիվ Ալեքն այն սարերում
Է մեծացել, միշտ ոչխարում:
Յուր սիրելի շների հետ
Դեպի լանջերն խոտավետ
Ամեն աստժո առավոտ

Ոչխարը տանում է արոտ.
Իրիկները մութն ընկնելիս
Բերում, ուրթունն արխաջ տալիս,
Նստում իրանց պարզ վրանում
Ու դովտիցը շիուն հանում,
Ածում, կանչում, գվարճանում,
Մինչև հոգնում է, քունը տանում:
Նա բարի է, խոնարհ և հեզ,
Իրան անմեղ գառների պես,
Բայց և . . . ահա այսօր

Հրացանն առավ ու գնաց, որ
Ղաշաղ թուրքին անե հարցում—
Ի՞նչ է շինում այդ սարերում:

VI

Վերջալույսի վառ շողերը
Կանաչ լեռանց այն կողերը
Ոսկեգօծել են, և կիզում,
Բարի գիշեր են ասում:
Այս ժամերին այն սարերում,
Երբ տավարը կիթ են բերում
Հարայ հրոց է միշտ լինում.

Սակայն այսօր թուրքի բինում,
Որ մարդկանցից էլ դատարկ է,
Ուրիշ աղմուկ, աղաղակ է.
Շուն չէ հաչում, կով բառանչում,
Կանայքն են միայն «հարա՛յ» կանչում:

VII

Իսկ այն ո՞վ է այս ժամանակ
Կանաչ հովտում պառկած մենակ,
Անփույթ փռել է ձեռքերը:
Ապա ու՞ր են յուր զենքերը.
Եթե, իրավ, իգիթ է նա,

Թող վեր կենա, ճամփեն գնա,
Թե մի ճամփորդ է նա հոգնած,
Կամ թե հովիվ անուշ քնած:
Սակայն ահա, նայի՛ր, վերի
Մոտիկ բինից թուրք սարվորի
Կարմրագգեստ մի խումբ կանանց
Արագաքայլ գալիս է ցած.
Եկավ ահա, եկավ հասավ,
Եվ հենց արնոտ այն դին տեսավ,
Ճիշտ արձակեց մի ցավալի,

«Վա՛յ իմ Ալի, իգիթ Ալի . . . »:

VIII

«Հավա՛ր, հասե՛ք, այն անիծված
Շուն Էրմանին դեսը գնաց,
Ա՛խ, թե թվանք ունենայի
Մի գնդակով կըսպանեի:
Այն Ալեքն էր, ճանաչեցի,

Դիմաց սարից նկատեցի,—
Վար տվեց երբ այն դալին,
Թվանքն առավ իգիթ Ալին,
Ու քիչ մնաց, պրծած բան էր,

Որ դուռնանին պիտի սպաներ,
Բայց ընկերներն իսկույն կորան
Եվ էրնանին հաղթեց նորան:
Նրանց գլխին կրնկա լաշակ,
Անունները դրած դաշաղ,
Չամաչեցին գեթ փափախից,
Փախան անսիրտ հայի վախից . . .
Գնդակահար ընկավ Ալին,
Նրա խանչալն և այնալին,
Որ արծաթով էր պատած գուտ

Տարավ հաղթողըն այն անգութ,
Տարա՛վ, փախա՛վ . . . և դեսը գնաց . . .»:
Ձեռքն Ալեքի ճամփին մեկնած
Մղկըտալով բոթաբերը
Մինչ պատմում էր այս խոսքերը,
Տխուր ողբով յուր իգիթին
Գովաբանում և Ալեքին
Անիծում է թուրքի կինը,
Իսկ մարդիկըն իրանց դինը
Վըկա կանչում և երդվում են—

Թեկուզ Ալեքին չգտնեն,
Գեթ մի ուրիշ հայ սպանել.—
Ալնի դասը միայն հանել:

Վերջին շողերն արևի
Կատարներին ծառերի
Դողդողացին ու հանկարծ
Թռան ծայրերը լերանց:
Ժանգառքն արդեն ընկնում է,
Քաջ Ալեքը գնում է.
Մութն ու լուռ է ծմակը,

Միայն նրա ոտի տակը
Չոր խաշամն է խշխշում,
Երկշոտ երեն խլրշում
Արագ փախչում է դեպի
Մթին խորքերն անտառի:
Հավքերն էլ կամաց կամաց,
Բիզնաժամը վերջացրած,
Ճղների վրա թրթռում,
Թառ են լինում ու լռում:
Բայց ահա լուռ ծմակի

Միջին հանկարծ Ալեքի
Սուր ականջին հասավ մի
Քաղցրամրմունջ մեղեդի:
Սակավ ևս առաջ գնաց,
Եվ ահա նրա դիմաց
Դուրս եկավ մի ձիավոր,
Տեսքով պարթև, փառավոր,
Անգեն նստած վեհապանձ,
Անփույթ կերպով վար թողած
Լայն քղանցքը սև շորի

Կողքերից երիվարի.
Իսկ ալեխառն մորուքը

Յրիվ բռնած ողջ կուրծքը
Անհոգ ձայնով ինքն իրան
Երգում էր մի շարական:
Տեսավ նրան Ալեքը,
Չվարթացավ, աջ ձեռքը
Բարձրացնելով դեպի վեր
Ձայն տվեց. — Օրհնյա ի Տեր:
— Աստված օրհնե քեզ, որդի.

Բայց չէ որ մի տղամարդի
Համար, անշուշտ, շատ են շատ
Ամեն գենքից երկու հատ:
— Ճիշտ է, տեր հայր, սակայն դուն
Չըզիտես, որ մինչև տուն
Ավարն հաղթողն է տանում.
Որ այնքան ձայն էր հանում
Չարիքներովն անսովոր,
Այն թուրք Ալին հենց այսօր
Մամնադի դրախտը գնաց,
Իսկ գենքերն ինձ մնաց:
— Սիրուն ավար ես արել,
Բայց ավարիցդ առավել
Գործքդ է սիրուն, ես իմ հոգին,
Գովեց տերտերն Ալեքին:
— Փառավորիս դուն, տերտեր,
Լավ խոսեցիր . աջըդ բեր,
Մի համբուրեմ, որ մեղքիս
Թողություն էլ ես տալիս:
— Ապրես Ալեք, շատ ապրես,

Թող աստված գորացնե քեզ,
Որ Ալնի պես լիրբ թուրքին
Գիտես պատժել յուր կարգին:

Վկա է սուրբ օծումս,
Մի նշխար կա ծոցումս,
Իբրև պարզև կենարար
Քեզ են տալիս դրա համար:
Դուն ոչ թե մեղք ես արել,—
Մի սուրբ պարտք ես կատարել .
Անիրավ մարդու դիմաց

Վրեժխնդիր է և աստված:
Վրեժխնդի՛ր է և աստված,—
Ծեր անտառը որոտաց:

1889
